

Applying special measures for the custody of juvenile offenders in drug offenses instead of criminal procedure

Thanapat Patchim^{*}

(Received Date: September 30, 2022, Revised Date: May 8, 2023, Accepted Date: May 10, 2023)

Abstract

The purposes of this article were to study rules and conditions, suggest patterns and methods for applying special measures instead of criminal procedure, and suggest amending relevant laws, regulations, and practices of officers in providing justice for juvenile offenders in drug offenses. Key informants consisted of the multidisciplinary team including psychologists, social workers, as well as community representatives, inquiry officers, public prosecutors, associate judges, and so on. The results revealed that family and community meeting was conducted in a committee manner in which the meeting was conducted to discuss to seek an approach to settle disputes in accordance with restorative justice. This is an alternative measure used in the process of implementing a rehabilitation plan in the case where juveniles were considered to be able to reform themselves into good people without requiring the criminal procedure. This was to improve juveniles' behaviors and mitigate or compensate for damages that occurred. In addition, it mainly focused on protecting the maximum benefit of juveniles. The special measure instead of criminal procedure was to divert cases of juvenile offenders in pre-litigation and proceedings in accordance with the Juvenile and Family Court and Procedure Act.

Keywords: Special Measure Instead of Criminal Procedure, Juvenile Control, Drug Case

^{*} Dean, School of Law and Politics Suan Dusit University

การประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด

ธนภัทร ปัจฉิมมภ์*

(วันรับบทความ: 30 กันยายน 2565/ วันแก้ไขบทความ: 5 พฤษภาคม 2566/ วันตอบรับบทความ: 10 พฤษภาคม 2566)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ตลอดจนเสนอรูปแบบ และวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา รวมถึงเสนอแก้ไขหรือปรับปรุง กฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้องและวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิดในคดียาเสพติด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย สหวิชาชีพ ได้แก่ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นอกจากนั้นยังมีผู้แทนชุมชน พนักงานสอบสวน อัยการ ผู้พิพากษาสมทบ เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ได้ดำเนินการในรูปแบบที่เป็น คณะกรรมการ โดยการประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือในการแสวงหาแนวทางในการระงับข้อพิพาท ตามแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นมาตรการทางเลือกที่ใช้ในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กและเยาวชนสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชย ความเสียหายที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ จะมุ่งเน้นการคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ สำหรับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา นั้น เป็นการหันเหคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นการพิจารณาคดีตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

คำสำคัญ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา, การควบคุมเด็กและเยาวชน, คดียาเสพติด

* คณบดีโรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

บทนำ

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2559 มาตรา 86 ถึง มาตรา 94 เป็นการดำเนินการตามมาตรการแทนการดำเนินคดีอาญากรณีเด็กและเยาวชนนั้น โดยกำหนดให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยมีเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดีเมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะและเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนจะสามารถเข้าสู่กระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาดังกล่าวได้ หากเด็กหรือเยาวชนนั้นสำนึกในการกระทำ และผู้เสียหายยินยอม โจทก์ไม่คัดค้าน พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร

โดยมาตรการดังกล่าว อาจมีการดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติโดยความเห็นชอบของศาล โดยผู้ที่มีหน้าที่ในการประสานการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู คือ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเพื่อให้หน่วยงานศาลรองรับกระบวนการดังกล่าวและเป็นเครื่องมือให้ศาลใช้ในการขับเคลื่อนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก เยาวชนและครอบครัวขึ้น รวมทั้งมีคำสั่งให้ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำ และประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว ขึ้นด้วย

จากความสำเร็จข้างต้น จะเห็นได้ว่ามาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 - มาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2559 นั้น มีความมุ่งหมายที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยมีการวางรูปแบบ แนวทาง วิธีการ และหลักเกณฑ์การดำเนินการแทนการฟ้องหรือการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีได้มุ่งเน้นการลงโทษ แต่มุ่งหมายที่จะแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชน เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบันไว้ ในข้อ 40 3(ข) ที่ว่า “เมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับปรารถนา ให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้นโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองทางกฎหมายจะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่” (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2550) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวทางและผลการวิจัย เรื่อง ผลสัมฤทธิ์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2562 ภายใต้แผนงานวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรม ท้าทายไทย ในระยะที่ 1 ของ รศ.ดร.ธนภัทร ปัจฉิมม์ และคณะ

ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวน คดีเด็กและเยาวชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางคดี โดยจัดให้มีคนกลางในรูปแบบของ “คณะกรรมการสมานฉันท์ข้อพิพาทคดีเด็กและเยาวชน”

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ เงื่อนไขเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด
2. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด
3. เพื่อเป็นข้อเสนอในการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมาย รวมถึงวิถีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ในการการอำนวยความยุติธรรม โดยมุ่งเน้นวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนิน คดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัย

1.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยข้อมูลที่ใช้เป็นการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารโดยการศึกษาจากหนังสือ รายงาน วารสาร วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง เอกสารข้อมูลสถิติต่าง ๆ ที่มีอยู่รวมทั้งสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet) ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

1.2 การวิจัยสนาม (Field Research) การศึกษาครั้งนี้ ใช้การศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) เด็กและเยาวชน ที่กระทำผิดในคดียาเสพติด ซึ่งถูกควบคุมภายใต้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในการควบคุมเด็กและเยาวชน และอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านอุเบกขา และ 2) พนักงานสอบสวน ประจำสถานี ตำรวจนครบาล ซึ่งอยู่ภายใต้กองบังคับการตำรวจนครบาล 1-9 (บก.น. 1-9) โดยการเลือกสถานี ตำรวจนครบาล ที่มีการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด (ระหว่างปี พ.ศ. 2562 - พ.ศ. 2564) ที่มีปริมาณคดีเป็นจำนวนมาก (1 กองบังคับการตำรวจนครบาล 1 สถานีตำรวจ)

1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยส่วนนี้ คือ ศาลเยาวชนและครอบครัว กลาง

1.4 สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัย คือ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview)

2. ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยนี้ ศึกษาการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด

3. ขอบเขตเชิงแนวคิด/ทฤษฎี

การวิจัยนี้ ศึกษาแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด แนวคิดที่ว่าด้วย กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักมาตรฐานสากล และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเป็นแนวคิดหลักในการอธิบายแนวโน้มหรือทิศทางการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชน

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นมาตรการใหม่ที่เกิดขึ้นในหมวด 7 ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา สามารถมีขึ้นได้ทั้งในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 และชั้นพิจารณาคดีของศาลตามมาตรา 90 มีเจตจำนงเพื่อใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่จะหันเหคดีเด็กหรือเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 นั้นเป็นอำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจในการใช้ดุลยพินิจว่าเด็กนั้นอาจกลับตัวเป็นคนดีได้ โดยเป็นคดีที่อัตราโทษตามกฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับหรือไม่ก็ตาม จึงใช้ดุลยพินิจในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กล่าวโดยสรุปว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 86 เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้เป็นการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผ่านรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น เด็กหรือเยาวชนฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ชุมชนหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง (อภิรดี โพธิ์พร้อม, 2550) เพื่อเป็นการหันเหเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นการพิจารณาคดีของศาล (Diversion) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 40 3 (ข) แต่การใช้มาตรการดังกล่าวเช่นว่านี้ ก็ถือว่าเป็นการควบคุมความประพฤติอย่างไม่เป็นทางการ โดยเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ควบคุมความประพฤติและมีวัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง (Barnard et al., 1968) โดยในประเทศสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1976 ได้มีการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง พบว่า ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เมื่อผลที่ได้รับคือการกระทำความผิดซ้ำน้อยลง จึงสรุปได้ว่า การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หมวด 7 เริ่มตั้งแต่มาตรา 86 ถึงมาตรา 94 เป็นหมวดที่ถูกบัญญัติขึ้นใหม่มีแนวคิดมาจากการหันเห

คดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมทางตุลาการโดยไม่ต้องฟ้องคดีหรือไม่มีคำพิพากษาเพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนต้องมีคำพิพากษาคิดตัว อันจะก่อให้เกิดตราบาปอาจทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับสังคม ซึ่งมาตรการดังกล่าวขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความสมานฉันท์และความยินยอมของตัวผู้เสียหาย อีกทั้งยังช่วยลดปริมาณคดีและค่าใช้จ่ายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาประกอบกับเป็นกระบวนการที่รวดเร็วและลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีได้ดีอีกด้วย

2. แนวคิดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด

ปัจจัยแรกที่ทำให้เยาวชนมีโอกาสเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด คือ ลองเสพยาตามเพื่อนที่เสพยาเสพติด เพราะส่วนใหญ่ กลุ่มเพื่อนใกล้ชิดจะเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากในการชักจูงให้เด็กและเยาวชนก้าวเข้าสู่วังวนของยาเสพติด ตั้งแต่ผู้เสพยา เป็นผู้ติด และก้าวสู่การเป็นผู้ค้ายาเสพติดในที่สุด ปัจจัยและสาเหตุที่สอง คือ เด็กและเยาวชนมีความเครียดจากที่บ้าน เช่น ครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน จำเป็นต้องอยู่กับคนใดคนหนึ่ง หรือต้องอยู่กับญาติ ซึ่งเป็นภาวะที่ขาดความอบอุ่น จึงหันไปแสวงหาสิ่งทดแทนจากกลุ่มเพื่อน เด็กและเยาวชนที่ครอบครัวมีฐานะทางการเงินไม่ดี จำเป็นต้องดิ้นรนหาเงินช่วยครอบครัว ออกไปทำงานนอกบ้าน จึงมีโอกาสพบปะกับกลุ่มมิจฉาชีพที่เข้ามาชักจูงให้ก้าวเข้าไปสู่การกระทำที่ผิดกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ (นันทิ จิตสว่าง, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด (Determinism) ว่าการกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำผิดและการแก้ไขไปที่เหตุนี้ (นันทิ จิตสว่าง, 2555) แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัว โดยการทำให้คนที่ทำผิดไม่ให้ถลำตัวลึกไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้ โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะ หรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้มาตรการเลี่ยงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญา โดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการเลี่ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าปรับโทษในเรือนจำมาแล้วหนึ่งแล้วก็ให้อยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้ เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยว่าจะได้รับผลตามประสงค์เพียงไร อย่างไรก็ตาม แม้การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ แต่ก็ป็นวัตถุประสงค์ที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติอยู่ในกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องทำควบคู่ไปกับหลักการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อแยกคนที่สมควรแก้ไขฟื้นฟูมาดำเนินการ อย่างจริงจัง ทั้งนี้ โดยผสมผสานไปกับทฤษฎีการลงโทษอื่น ๆ

3. แนวทางการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

การดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนได้นั้น ต้องเป็นเด็กหรือเยาวชนที่ไปสร้างความเสียหายหรือความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ทั้งทางด้านทรัพย์สิน ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และที่เกี่ยวกับเพศ เป็นต้น การดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก จะต้องกระทำอย่างรอบคอบ ประชัญการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนของศาลไทย จึงวางกฎเกณฑ์เอาไว้ คือ ในการพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีข้อหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งควรได้รับการฝึกอบรม สั่งสอนและสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองที่ดียิ่งกว่าการลงโทษ และในการพิพากษาคดีนั้นให้ศาลคำนึงถึงบุคลิก ลักษณะ สุขภาพ และภาวะแห่งจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งแตกต่างกันเป็นคน ๆ ไป และลงโทษหรือเปลี่ยนโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนให้เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกัน และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยชี้ให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่ดีควรจะดำเนินชีวิตในด้านการศึกษามากกว่าที่จะมั่วสุมคบเพื่อนที่มีความประพฤติที่ส่อไปในทางที่ไม่ดี ซึ่งจะเป็นสาเหตุให้เด็กและเยาวชนก่ออาชญากรรมที่เป็นภัยต่อสังคมได้ ดังนั้น ประชัญของศาลในการดำเนินคดีอาญา

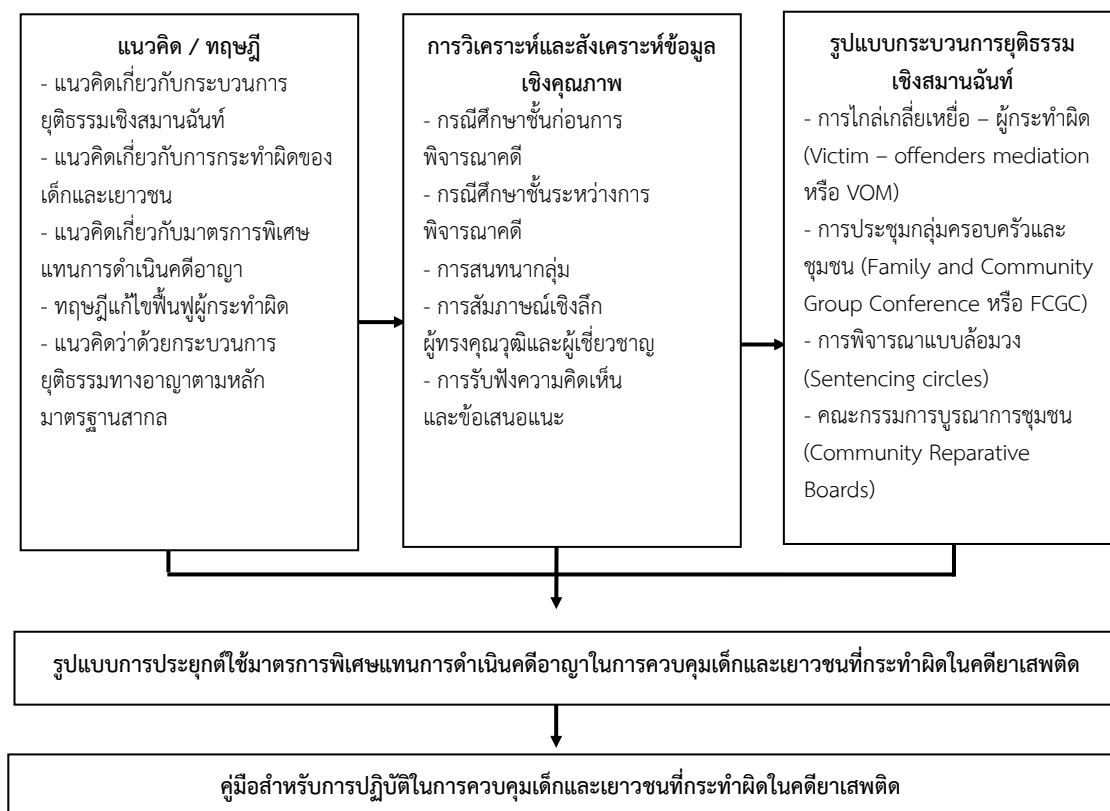
เด็กและเยาวชน ยังต้องคำนึงถึงสิทธิของเด็กและเยาวชนในด้านการคุ้มครอง ได้แก่

- 1) เพื่อให้การคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชน แก่ไขและฟื้นฟูจิตใจโดยหลีกเลี่ยงการลงโทษ
- 2) เพื่อให้ความยุติธรรมแก่เด็กและเยาวชน โดยพิจารณาถึงสาเหตุของการกระทำผิด บุคลิกภาพ และสิ่งแวดล้อม และให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม
- 3) เพื่อเป็นการนำหลักวิชาทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ เป็นต้นว่า สังคมวิทยาชีววิทยา การสังคมสงเคราะห์ การแพทย์ เข้ามาช่วยเหลือ และ
- 4) เพื่อเป็นการเปลี่ยนแนวนโยบายทางอาญา ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจากการลงโทษเป็นการแก้ไข

ดังนั้น เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัวมีคำพิพากษาว่าเด็กและเยาวชนดังกล่าวได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง กฎหมายจึงให้ศาลมีอำนาจใช้วิธีการแทนการลงโทษสำหรับเด็กและเยาวชน โดย 1) เปลี่ยนโทษจำคุกหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามมาตรา 39 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นกักและฝึกอบรมหรือฝึกและอบรมยังสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต และ 2) การให้คุมความประพฤติ โดยเปลี่ยนโทษปรับเป็นการคุมความประพฤติไว้ระหว่างรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ คุมความประพฤติไว้เมื่อศาลเห็นสมควร แม้ศาลจะพิพากษาว่าเด็กและเยาวชนนั้นไม่มีความผิดและปล่อยตัวไป ปัจจุบันมีการใช้วิธีการควบคุมความประพฤติมากขึ้น เพราะเป็นการให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้มีโอกาสกลับไปอยู่กับครอบครัว เพื่อให้ทุกคนในครอบครัวมีส่วนช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ถูกคุมความประพฤติกลับตนเป็นคนดี หรือให้ผู้ที่ถูกคุมความประพฤติมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนหรือให้มีโอกาสประกอบอาชีพการงานสุจริต จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อเด็กและเยาวชนเองต่อครอบครัว และต่อสังคมดีกว่าการให้เด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกและอบรมในสถานที่ต่าง ๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ อาศัยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนิน คดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์การวิจัย มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1) เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติดจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน บ้านกรุณา และบ้านอุเบกขา ผู้วิจัยใช้วิธีการแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) เพื่อให้เหมาะสมกับปัญหาและตรงกันกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยประสานงานด้านกับนักจิตวิทยา เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลงานวิจัย และทำการประชุมชี้แจงให้เด็กและเยาวชน เฉพาะคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมารับทราบข้อมูลเบื้องต้น และขอทราบความสมัครใจ แ่่งละ 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน

2) กลุ่มสหวิชาชีพ โดยเลือกผู้พิพากษา อัยการ หนายความ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานสอบสวน (สำหรับพนักงานสอบสวน ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและทำการสัมภาษณ์เฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านการควบคุมดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชน มากกว่า 5 ปี โดยเลือกเพียงสถานีตำรวจนครบาลที่มีการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีอาญาเสพติด (ระหว่างปี พ.ศ. 2562 - พ.ศ. 2564) ที่มีปริมาณคดีเป็นจำนวนมาก จำนวน 5 แห่ง รวมจำนวนทั้งสิ้น 16 คน

3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง นักวิชาการด้านอาชญาวิทยาและจิตวิทยา อัยการ หนายความ อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือผู้แทน ปรธานมูลนิธิองค์กรภาคเอกชน (NGO) และนักจิตวิทยาคลินิกประจำกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (key informants) ซึ่งจะคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการทำงาน และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำผิดมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) ประกอบด้วย ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีอาญาเสพติด โดยกำหนดให้มีโครงสร้างหรือประเด็นการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นของ เด็กและเยาวชน ส่วนที่ 2 ภูมิหลังทางคดี ส่วนที่ 3 การรับรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และแนวทางการปฏิบัติภายใต้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ กลุ่มสหวิชาชีพการสัมภาษณ์กลุ่มสหวิชาชีพ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ส่วนที่ 2 ความเห็นต่อประเด็นการกระทำผิดในคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีอาญาเสพติด ส่วนที่ 3 การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (มาตรา 86 - มาตรา 94) และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะหรือแนวทางเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีอาญาเสพติด

2) การสนทนากลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง เพื่อหาแนวทางหรือรูปแบบการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีอาญาเสพติด ผู้เข้าร่วมประชุมคือบุคคลที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการทำงาน และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำผิดมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวนทั้งสิ้น 25 คน

ผลการวิจัย

1. หลักเกณฑ์ เงื่อนไขเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีอาญาเสพติด

1.1 การแยกหรือคัดกรองประเภทการกระทำความผิด โดยพิจารณาจากการกระทำความผิดครั้งแรก เป็นประเภทที่จะต้องเข้าสู่มาตรการพิเศษ ส่วนผู้ที่กระทำความผิดซ้ำควรมีบทลงโทษอื่นที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีความหลากหลายไม่กระทำความผิดซ้ำอีก โดยการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยกับดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีอาญาเสพติด แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ในสังคมด้วย สำหรับขั้นตอนการแยกหรือคัดกรองประเภทการกระทำความผิด ควรปรับปรุงคำนิยามในกฎหมาย หรือปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับกระบวนการมาตรการพิเศษ

1.2 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก่อนที่จะมีการฟ้องคดี ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุก ไม่เกิน 5 ปี ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก หากเด็กหรือเยาวชนนั้นสำนึกในการกระทำและผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณา โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนแล้วเห็นว่า อาจกลับตนเป็นคนดีได้ โดยไม่ต้องฟ้องให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายของผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการให้ความเห็นชอบ โดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายด้วย หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย หากแผนได้รับความเห็นชอบให้มีการดำเนินการตามแผนพร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร ซึ่งแนวทางในการดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 โดยในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 นั้น ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมประชุมและหากเห็นสมควร ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

1.3 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ส่งเสริมการประนีประนอม การใช้มาตรการเพื่อการหันเหคดี (Diversion) เป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มีจุดมุ่งหมายไปที่การผันเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการเปียงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนชั้นก่อนฟ้อง มีกรอบแนวทางปฏิบัติสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ข้อกำหนดทางกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และ 2) ข้อกำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติ ซึ่งเป็นอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ประเทศไทย

ได้ให้สัตยาบันแล้วในปี พ.ศ. 2535 โดยเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและคืนสู่สังคมโดยไม่ถูกดำเนินคดี นับเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนและการคุ้มครองเยียวยาผู้เสียหาย

1.4 คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็กและเยาวชน โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน กำหนดเป็นคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็กและเยาวชน โดยเน้นการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและปัจจัยของพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน เป็นรายบุคคล โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ในการวินิจฉัยและให้คำปรึกษาก่อนการประชุม โดยผู้ให้คำปรึกษาวิชาชีพ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 การให้คำปรึกษาแก่ฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์และวินิจฉัยสาเหตุและปัจจัยของพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ส่วนที่ 3 การเตรียมการประชุมและความสนใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ 4 การตรวจสอบความพร้อมของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็กและเยาวชน ประกอบไปด้วย (1) เด็กและเยาวชน (2) ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน หรือผู้แทน (3) ผู้เสียหาย (ในกรณีความผิดอาญาต่อแผ่นดิน (คดีอาญา) ให้เป็นพนักงานอัยการ) (4) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ (5) พนักงานคุมประพฤติ (6) พนักงานอัยการ (7) ผู้แทนกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและสตรี (กก.ดส.) และ (8) ผู้แทนชุมชนหรือท้องถิ่น

2. รูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีอาญา คือ รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนที่หลงผิดในการกระทำ ซึ่งรูปแบบ ขั้นตอนและวิธีการหลักเกณฑ์การใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ในชั้นก่อนฟ้องคดีของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และในชั้นการพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัว มีข้อพิจารณา ดังนี้

2.1 ข้อกำหนดเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบของมาตรการพิเศษในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนจัดว่าเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือก สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว เพื่อใช้ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นการเปี่ยมเบนหรือหันเหคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยมุ่งเน้นให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบูรณาการทรัพยากรบุคคลเฉพาะด้านเด็กและเยาวชน จากหน่วยงานภายในและองค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ศาลเยาวชนและครอบครัว ผู้แทนด้านคดีเด็กและเยาวชน 2) สำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนด้านคดีเด็กและเยาวชน 3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนด้านสวัสดิภาพเด็กและสตรี และพนักงานสอบสวน ผู้แทนด้านสวัสดิการเด็กและเยาวชน 4) สภานายความ ที่ปรึกษากฎหมายในคดีเด็กและเยาวชน 5) สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ผู้แทนด้านการพัฒนาและแก้ไขปัญหายาเสพติด 6) กระทรวงสาธารณสุข นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักพัฒนาสังคม 7) กระทรวงยุติธรรม พนักงานคุมประพฤติ

ผู้แทนนักวิชาชีพจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน และ 8) ผู้แทนชุมชนหรือภาคประชาสังคมหรือในทางศาสนา

2.2 กำหนดมาตรฐานและการประเมินผลการดำเนินงาน โดยประเมินกระบวนการและขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน การประเมินบทบาทของครอบครัวในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งในระยะเวลาก่อน ระหว่าง และหลังการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน การประเมินบทบาทของภาคีเครือข่ายจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการสนองตอบต่อความต้องการและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน การประเมินความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การประเมินการยุติหรือการจำหน่ายคดีอันเนื่องมาจากเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การประเมินประสิทธิภาพในการคุ้มครองเด็กและเยาวชน และครอบครัวจากการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาหลักเกณฑ์ เงื่อนไขเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีอาชญากรรม พบว่า หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขสำคัญ คือ การแยกหรือคัดกรองประเภทการกระทำผิด โดยพิจารณาจากการกระทำผิดครั้งแรก เป็นประเภทที่จะต้องเข้าสู่มาตรการพิเศษ ส่วนผู้ที่กระทำผิดซ้ำควรมีบทลงโทษอื่นที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีความเหลียวจำไม่กระทำผิดซ้ำอีก โดยกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก่อนที่จะมีการฟ้องคดี ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุก ไม่เกิน 5 ปี ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก หากเด็กหรือเยาวชนนั้นสำนึกในการกระทำ และผู้อำนวยความสะดวกสถานพินิจพิจารณา โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนแล้วเห็นว่า อาจกลับตนเป็นคนดีได้ โดยไม่ต้องฟ้องให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชน สำหรับการใช้มาตรการเพื่อการหันเหคดี (Diversion) มีจุดมุ่งหมายไปที่การผันเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน กำหนดเป็นคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็กและเยาวชน มุ่งเน้นคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนที่หลงผิดในการกระทำ โดยมีรูปแบบ ขั้นตอน และวิธีการ หลักเกณฑ์การใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ นิศรา รัตนเกียรติกานต์ (2558) ซึ่งได้ทำการศึกษา เรื่อง มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง โดยผลการศึกษา เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 7 ให้มีบทบัญญัติกำหนดตัวบุคคลที่จะเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวให้ชัดเจน กล่าวคือ ในการประชุมกลุ่มครอบครัวต้องประกอบด้วย ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด ได้แก่ เด็กและเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ ที่ปรึกษากฎหมาย และพนักงานอัยการ และในกรณีที่เหมาะสม อาจเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่มาร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เน้นการแก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กหรือเยาวชน โดยให้ชุมชนและครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักในการคุ้มครองสิทธิเด็ก การบรรเทาผลร้าย การชดเชยความเสียหาย ให้แก่ฝ่ายผู้เสียหาย และการสร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชนและสังคม

จากการศึกษารูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีอาญาเสพติด คือ รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน ที่หลงผิดในการกระทำ ซึ่งรูปแบบ ขั้นตอนและวิธีการหลักเกณฑ์การใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชนในชั้นสาเหตุ ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับ Andrew Becroft (2015) ที่ได้นำเสนอรายงานในการประชุมเรื่อง It's All Relative: the Absolute Importance of the Family in Youth Justice (a New Zealand Perspective) โดยกล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดของเด็ก และเยาวชน ตามบทบัญญัติของ Young Persons and their Family Act 1989 การเข้ามามีส่วนร่วม ของครอบครัวในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่ก่อนการทำความผิด หรือหลังจากที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด การเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว รูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ปุณยวิจิตร ไตรจุฑากาญจน์ (2562) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา กับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ที่พบว่า มาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องและชั้นการพิจารณาคดีมีการดำเนินการผ่านรูปแบบการประชุมกลุ่ม ครอบครัวและชุมชน โดยมีเป้าหมาย คือ การพัฒนาคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครองและพัฒนา ทางด้านจิตสังคมอย่างต่อเนื่อง แทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำไปสู่การสำนึกในการกระทำ และผู้เสียหายได้รับการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามสิทธิและความเหมาะสม ต่างฝ่ายต่างสามารถ กลับไปดำเนินชีวิตในชุมชนและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยผู้กระทำความผิดไม่หวนไปกระทำความผิดซ้ำ รวมถึงสังคมและชุมชนมีความสงบและปลอดภัย

ข้อเสนอในการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมาย รวมถึงวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการอำนวย ความยุติธรรม โดยมุ่งเน้นวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการควบคุม เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีอาญาเสพติด รวมถึงวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการการอำนวย ความยุติธรรม ได้แก่ 1) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรา 86 ให้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็กและเยาวชนฯ 2) แก้ไขระเบียบกรมพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษ และกำหนดให้มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทเด็กและเยาวชน 3) ควรบัญญัติกฎหมายให้สิทธิการนำคดีไปฟ้องระงับ ภายหลังการเข้าสู่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ 4) เสนอให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ผบ.ตร.) มีคำสั่งให้กองกำกับการ สวัสดิภาพเด็กและสตรี มีผู้แทนของหน่วยงานเข้าร่วมในการเป็นคณะกรรมการไกล่เกลี่ย เพื่อจัดทำ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งสอดคล้องกับ สุรัสวดี กัลยาสิทธิ์ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง มาตรการพิเศษ

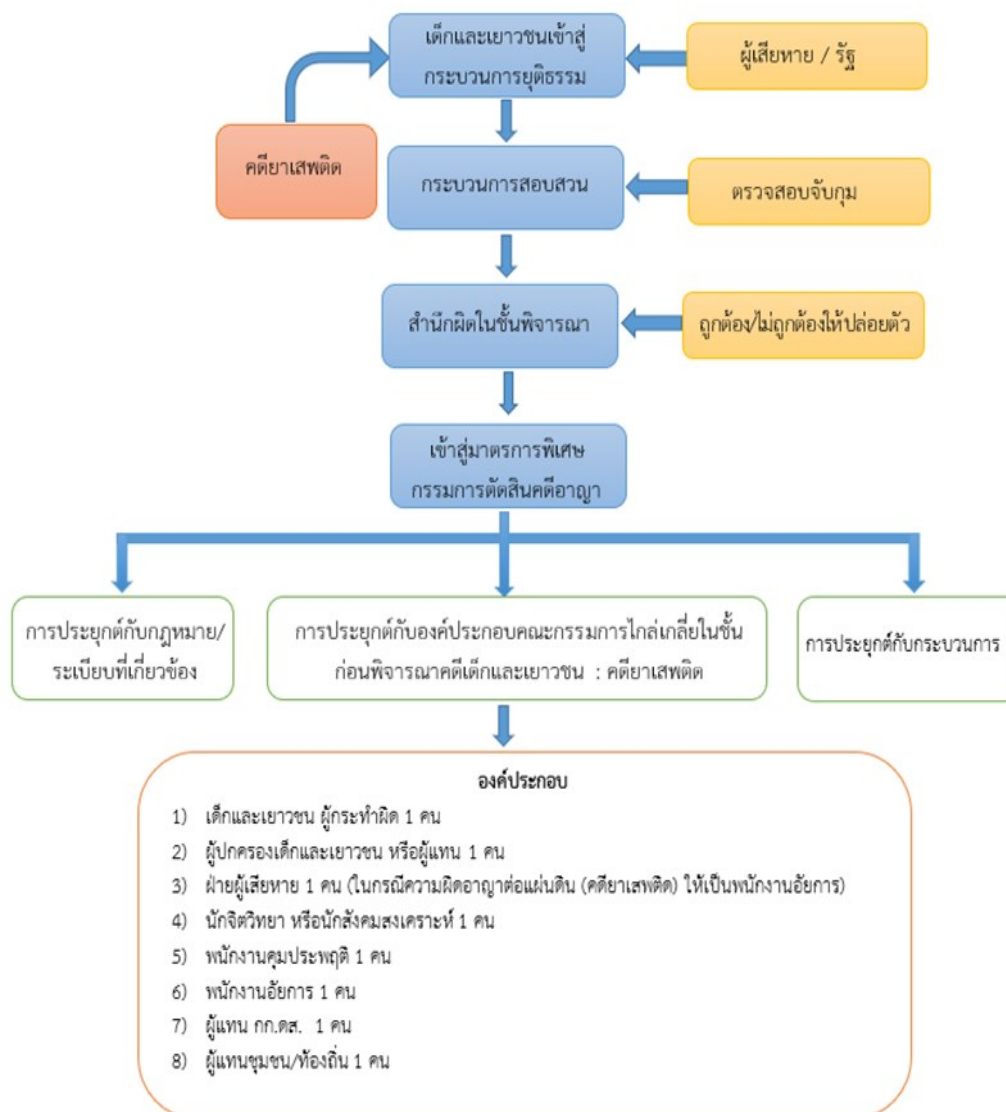
แทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด โดยข้อเสนอแนะ
ในประเด็นเรื่องเด็กและเยาวชนสำนึกผิดในการกระทำของตน สถานพินิจและศาลต่างก็มีเครื่องมือ
คัดกรองหรือแนวทางในการพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนสำนึกผิดในการกระทำของตนต่างกัน
จึงควรกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมแนวทางการปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกันไว้ในข้อกำหนดประธานศาลฎีกา
และในประเด็นข้อหาหรือฐานความผิด ควรกำหนดให้ชัดเจนว่า คดีใดควรนำเข้าสู่มาตรการพิเศษ
แทนการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ควรกำหนดให้นำเข้าสู่มาตรการ
พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ ประเด็นเรื่องผู้เสียหายให้ความยินยอม ควรแก้ไขเพิ่มเติม
ในประเด็นการไม่มีผู้เสียหายหรือไม่สามารถติดต่อผู้เสียหายได้ โดยใน ส่วนมาตรา 86
ควรตัดประเด็นเรื่องผู้เสียหายให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามบทบัญญัติ
มาตรา 86 วรรคท้าย ออกไปและในประเด็นเรื่องอัตราโทษหรือฐานความผิดในมาตรา 86
และมาตรา 90 ในการพิจารณาว่าคดีใดควรจะเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา
ควรกำหนดอัตราโทษหรือฐานความผิดให้ชัดเจนไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่า คดีใดบ้าง
ควรนำเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนดำเนินคดีอาญา

ข้อเสนอแนะ

1. แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน
และครอบครัว พ.ศ. 2553 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรา 86 ให้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับคณะกรรมการ
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็กและเยาวชนฯ และแก้ไขระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษ และกำหนดให้มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเด็ก
และเยาวชน พร้อมทั้งบัญญัติกฎหมายให้สิทธิการนำคดีไปฟ้องร้อง ภายหลังการเข้าสู่การไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาท
2. เสนอให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีคำสั่งให้กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและสตรี
มีผู้แทนของหน่วยงานเข้าร่วมในการเป็นคณะกรรมการไกล่เกลี่ย เพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
3. การประยุกต์ด้านกฎหมาย โดยการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษ
แทนการดำเนินคดีอาญา โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 86 วรรคสองตอนท้าย ให้ผู้อำนวยการ
สถานพินิจเป็นคนรายงานให้ศาลทราบ ประการที่สอง คือ เรื่องของ “ความยินยอมในการจัดทำแผน”
กับ “ความยินยอม เรื่องแผน” โดยเมื่อแผนในการแก้ไขฟื้นฟูได้มีการจัดทำเสร็จแล้ว
ต้องมีกระบวนการให้ความยินยอมแผนนั้นด้วย จึงเห็นว่ากรณีนี้ เพื่อให้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักในการแก้ไขปัญหาลูกเด็กและเยาวชน มีประสิทธิภาพ ทันทีที่ ควรตัดอำนาจศาล
ออกจากกระบวนการพิจารณาเห็นชอบของแผนตามมาตรา 87 วรรคแรกตอนท้าย

สรุปไว้ในรูปแบบ Model ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้มาตรการใกล้เคียงแทนการดำเนินคดีอาญา
ในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีอาชญากรรม

บรรณานุกรม

- ธนภัทร ปัจฉิมม์ และคณะ. (2562). ผลสัมฤทธิ์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวน คดีเด็กและเยาวชน. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- นัทธี จิตสว่าง. (2555). วัตถุประสงค์ในการลงโทษ. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/454719>.
- นิศรา รัตนเกียรติกานต์. (2558). มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง. คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บุญยวัฒน์ ไตรจุฑากาญจน์. (2562). มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม, *สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 45(2). คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรัสวดี กัลยาสิทธิ. (2558). มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ที่กระทำผิดในคดียาเสพติด. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิรดี โพธิ์พร้อม. (2550). ปัญหาความไม่เสมอภาค ในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ. กรุงเทพฯ:ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2550). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก. กรุงเทพมหานคร.
- Andrew Becroft. (2015). *It's All Relative: The Absolute Importance of the Family in Youth Justice (A New Zealand Perspective)*. Retrieved from <http://www.courtsofnz.govt.nz>
- Barnard, C.I. (1968). *Organization and management*. (Massachusetts: Harvard University, 1968), p.92-102.